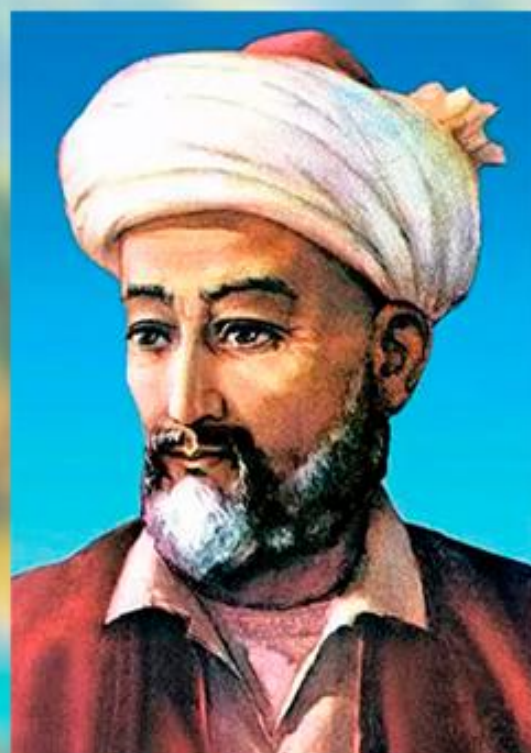

International Scientific Conference

NEW RESEARCH ON THE WORKS OF ALISHER NAVOI AND ZAHIRUDDIN MUHAMMAD BABUR

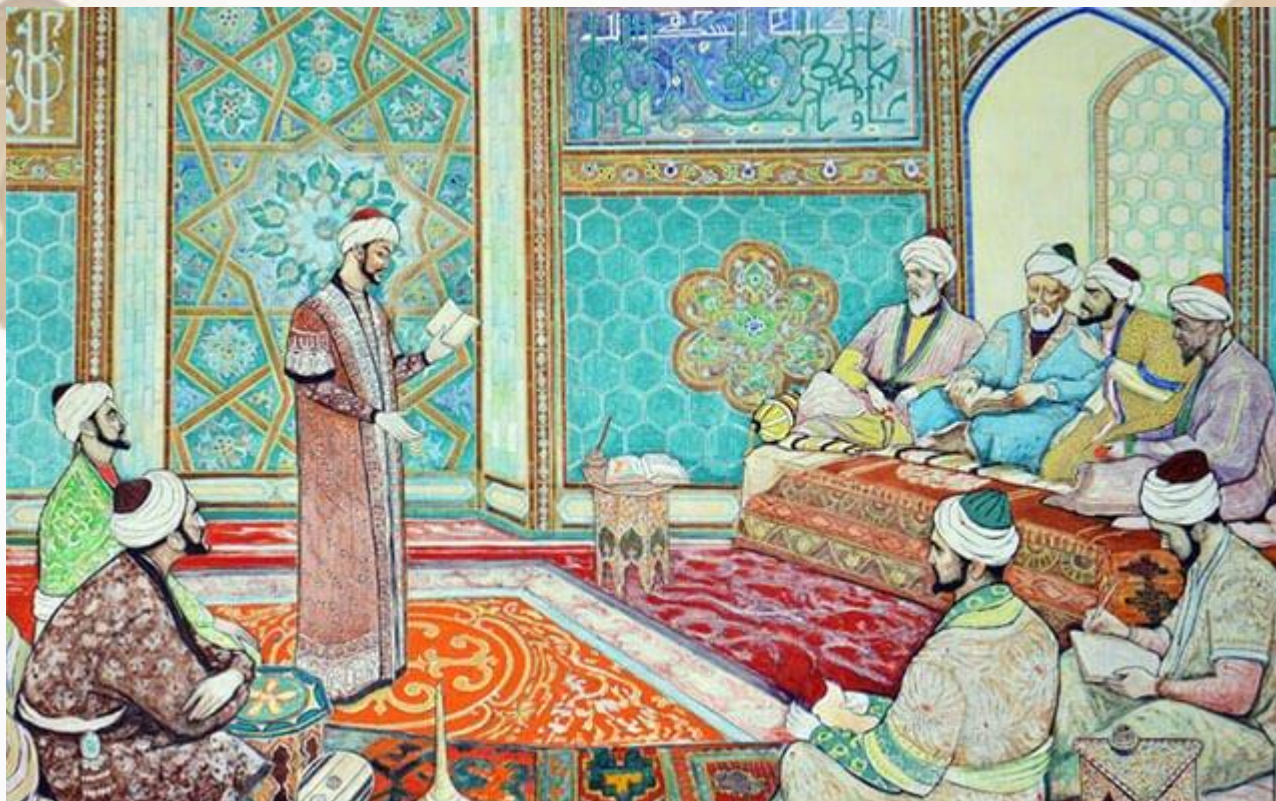
25 FEBRUARY
2022 YEAR

UZBEKISTAN, TASHKENT

"RESEARCH AND EDUCATION"

Scientific Research Center

"NEW RESEARCH ON THE WORKS OF ALISHER NAVOI AND ZAHIRUDDIN MUHAMMAD BABUR"

www.researchedu.uz

Languages of publication: o'zbek, english, русский

TASHKENT, UZBEKISTAN
2022/ FEBRUARY 25

38
АЛИШЕР НАВОИЙ ҲИКМАТЛАРИДА ИНСОНИЙ ФАЗИЛАТЛАР ТАРАННУМИ Ҳусанова Машхура Аҳмаджоновна Page No.: 252-255
39
АЛИШЕР НАВОИЙНИНГ “ОЙИМ УЛ-МУҲАББАТ” АСАРИДА ШАЙХ ШИҲОБУДДУН СУҲРАВАРДИЙ ВА СУҲРАВАРДИЯ ТАРИҚАТИ ҲАҚИДА Ш.Б.Муртозаев Page No.: 256-261
40
АЛИШЕР НАВОИЙНИ АНГЛАШ ФАЛСАФАСИ Узоков Ботир Page No.: 262-269
41
ALISHER NAVOIY KOMIL INSON TAVSIFI HAQIDA Nizamova Muyassarxon Nuritdinovna Page No.: 270-277
42
АЛИШЕР НАВОИЙ АСАРЛАРИДА АЁЛЛАР МАДҲИНИНГ ЎЗИГА ХОС ХУСУСИЯТЛАРИ Гулнора Ниязова Page No.: 278-282
43
НАВОИЙГА БАҒИШЛАНГАН МУВАШШАҲ Арофатой Муйдинова Page No.: 283-288
44
ERISHILGAN BOYLIKNI ELGA SOCHISH BAXTI Rasulova Rayxon Bahritdinovna Page No.: 289-295
45
АЛИШЕР НАВОИЙ АСАРЛАРИДА КОРРУПЦИЯГА ҚАРШИ КУРАШ МАСАЛАСИ Хидиров Хошим Ибодуллаевич Page No.: 296-301

АЛИШЕР НАВОЙНИНГ «НАСОЙИМ УЛ-МУҲАББАТ» АСАРИДА ШАЙХ ШИҲОБУДДИН СУХРАВАРДИЙ ВА СУХРАВАРДИЯ ТАРИҚАТИ ҲАҚИДА

Ш.Б.Муртозаев

БухДУПИ Ижтимоий фанлар кафедраси ўқитувчиси

Аннотация: Мақолада Алишер Навоийнинг «Насойим ул-муҳаббат» асаридаги Шайх Шихобуддин Сухравардий ва Сухравардия тариқати ҳақида қарашлари таҳлил этилган бўлиб, ушбу таълимотнинг вужудга келиш тарихи ҳамда унинг инсон камолотидаги ўрнига бағишланган.

Аннотация: В данной статье анализируются взгляды Алишера Навои о шейхе Шихобуддина Сухраварди и о секте Сухравардия в «Насаим уль-мухаббат», история возникновения этого учения и его роль в совершенствовании человека.

Annotation: This article analyzes the views of Alisher Navoi about Sheikh Shikhobuddin Suhrawardi and his Suhrawardi sect in "Nasaim ul-Muhabbat", the history of the emergence of this teaching and its role in the perfection of human.

Калит сўзлар: Сухравардийлик, “Авориф ал-маориф”, “Насойим ул-муҳаббат”, маърифат, илм, фикр, тафаккур, хиссиёт, суръат, маъно, устоз, амал, ишқ, қалб, нафс.

Ключевые слова: Сухравардия, “Авориф ул маариф”, “Насаим уль-мухаббат”, просветление, знание, мысль, мышление, чувство, темп, смысл, наставник, действие, любовь, душа, алчность.

Keywords: Sukhravardiyya, “Avarif ul-maarif”, “Nasaim ul-Muhabbat”, enlightenment, knowledge, thought, thinking, feeling, pace, meaning, mentor, action, love, soul, greed.

Бугунги кунда халқимиз маърифатини янада ошириш, юксак маънавият тамойиллари асосида ёш авлодни маърифатли қилиб тарбиялаш бу соҳадаги энг

устувор вазифага айланди. Илм-фан, маориф, таълим-тарбия тизимини янада такомиллаштириш, уларнинг моддий техник базасини мукаммаллаштиришга қаратилган Қонунлар, қарор ва Фармонлар ижросини таъминлаш юртимизни мазкур йўналишда жаҳоннинг илғор мамлакатлари сафига қўшилишига хизмат қилмоқда.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 28 июлдаги “Маънавий-маърифий ишлар самарадорлигини ошириш ва соҳани ривожлантиришни янги босқичга кўтариш тўғрисида”ги қарорига биноан бугунги кунда Республика Маънавият ва маърифат маркази фаолият кўрсатиб келмоқда. Бу ташкилотнинг асосий мақсади – миллий маънавиятимизнинг маъно-моҳияти, илдизлари, ноёб ва бетакрор намуналари, унинг бугунги кундаги ривожланиш тамойиллари ҳақида аниқ мақсадга қаратилган изчил, таъсирли ва замонавий усул ҳамда воситалардан фойдаланган ҳолда тарғибот ишларини олиб боришдан иборат.

Турон заминда ислом динини сақлаб қолишга жуда катта роль ўйнаган тасаввуф аҳлининг таълимотларини яратганлар ва уларнинг асосчилари кимлар ҳамда бу таълимотлар қаердан пайдо бўлган деган масала бугунги куннинг энг долзарб муаммоларидан биридир.

Шу ва шунга оид масалалар Алишер Навоийнинг “Насойим ул-муҳаббат” асарида атрофлича таҳлил қилинганлигини кўришимиз мумкин. Жумладан, ушбу асарда Алишер Навоий ислом дини вужудга келган вақтдан ўзи яшаб ижод этган давригача мавжуд бўлган тасаввуф тариқати вакиллари ҳақида қимматли маълумотлар ёзиб қолдирган. Ушбу асарда 770 та шайх (35 таси авлиё аёллар)нинг ҳаёти ва фаолиятига бағишланган.

“Насойим ул-муҳаббат” Абдуррахмон Жомийнинг “Нафаҳот ул-унс мин ҳазарот ил-қудс” (дўстлик боғидан эсанг шаббода) тазкирасининг таржимаси, лекин Навоий Жомий асарига эркин, ижодий муносабатда бўлади ва унинг асаридаги маълумотларни тўлдириб ёхуд қисқартириб боради ва 618 та шайхлар сонини 770 тага етказди. Тарих ва маданий меросимизни кенг

ўрганаётган ҳамда нақшбандийлик таълимотига рағбат кўрсатаётган эканмиз, бу асарни ўрганишимиз илмий, маърифий ва ахлоқий аҳамиятга эга. Айниқса, Имом Аъзам, Имом Мотуридий, Аҳмад Яссавий, Ҳаким Термизий, Баҳоуддин Нақшбандий [2; 27], Абу Ҳафс Умар Суҳравардийнинг ақида ва қарашлари билан ҳалқимизни, хусусан ёшларимизни яқиндан таништириш жойиздир.

Ана шундай шахслардан бири Суҳравардия тариқати асосчиси, Шихобуддин Абу Ҳафс Умар Суҳравардий. Шарқ маънавий меросида ўзига хос ўрин эгаллаган Шихобиддин Умар Суҳравардий 1145 йилда Эроннинг "Суҳравард" қишлоғида дунёга келган. 1160-1161 йилларда 16 ёшида илм излаб, ўша даврда илм- маърифат маркази ҳисобланган Боғдод шаҳрига келган. Мутасаввиф узок умр кўрган, ҳаёти давомида олтита Аббосий халифалар қўл остида хизмат қилган. У Абу Ҳафс, Абу Абдуллоҳ номлари билан ҳам машҳур бўлган. Шунингдек, "Шихобиддин" ёки "Шайхул ислом", "Шайхул орифин" номлари билан ҳам у кишига нисбат берилади. Суҳравардийнинг шажаравий силсиласи халифа Абу Бакр Сиддиққа бориб тақалади. Шу сабабли баъзи манбаларда у киши "Ал-Бакрий", "Ат-Таймий" ва "Ал-Қурайший" тарзида ҳам келтирилади. Афлокий Умар Суҳравардийнинг Абу Бакр Сиддиққа боғлиқлигига муносабат билдириб, унинг мавлоно Жалолиддин Румий билан қариндош бўлганлигига этибор қаратади [3, 45]. Суҳравардий Боғдодда калом, фикҳ, тафсир, ҳадис ва тасаввуф илмларидан таҳсил олган. Манбаларда Суҳравардийнинг ҳадис илмида камолга етганлиги қайд этилган. Суҳравардийнинг маънавий мероси жуда бой бўлиб, ундан кўпгина асарлар қолган. Мутасаввифнинг энг машҳур ва бизгача етиб келган асарларидан бири "Авориф ул-маъориф" ("Маърифат тухфалари") асари.

Суҳравардия —Боғдодда 12—13-асрлар охирида шаклланган сўфийлар биродарлиги (тариқат) бўлиб, унинг ҳақиқий асосчиси мўътадил сўфийлик қарашларини тарғиб қилган ва сиёсий ҳаётда фаол иштирок этган сунний илоҳиёт олими Умар ас-Суҳравардий (1234-йилда вафот этган) эди. Унинг асарлари Ғаззолий асарлари билан бир қаторда "Суҳравардия"нинг ғоявий

асоси бўлди. Сухравардия Ҳиндистонда кенг тарқалган бўлиб, у ерда катта ер эгалари ва катта сиёсий таъсирга эга бўлиб, ҳинд ва буддистларни исломга қабул қилишда фаол иштирок этган. Улардан Сухравардия издошлари йога психотехникасининг баъзи мафкуравий позитсиялари ва элементларини ўзлаштирган. 16—17-асрларда Сухравардия бир қанча мустақил бўлимларга: Шаттария, Баҳоия, Жалолияга бўлиниб кетди [4].

Алишер Навоий “Насойим ул-муҳаббат “ асарида Шайх Шихобуддин Сухравардий қ. с. (“қуддиса сирруху-унинг сирри муқаддас қилинди” [1; 89]) ҳақида қуйидагиларни ёзиб қолдирган.

Навоий асарда: “Ҳазрат Махдум н. м. н. (“нуввира марқадуху нуран-унинг қабри нурга тўлсин” [1-89]) Имом Ёфийийдин алар алқобиға мундоқ нақл қилибдурларки, “ўз замонасининг устози, даврининг яғонаси, нурлар матлаи, сирлар манбаи, тариқат раҳбари, ҳақиқат таржимони, зоҳир ва ботин илмларда барча улуг шайхларнинг устози, орифлар йўлбошчиси, солиқлар таянчи, раббоний олим Шихобуддин Абу Ҳафс Умар бин Муҳаммад Бакрий Сухравардий, Аллоҳ унинг сиррини муқаддас қилсин”, - дея таъкидлайди. Шоир фикрини давоми сифатида Абубакр Сиддиқ р. а. (“разиёллоху анҳ(у)-Аллоҳ ундан рози бўлсин” [1; 89]) фарзандларидиндур. Навоий ёзишича Шихобуддин Сухравардий, Тасаввуфда интисоби ўзининг амми Шайх Абуннажиб Сухравардийға. Ва Шайх Абдулқодир Гилоний р. (рахимахуллоху-Аллоҳ унга раҳм қилсин) суҳбатиға етибдурлар ва алардин ўзга ҳам машойихдин кўпнинг суҳбатиға мушарраф бўлубдурлар. Ва дебдурларки, баъзи абдол била муддате Аббодон жазирасида бўлур эрмишлар. Ва Хизр а. с. (“алайҳис-салом-унга (Аллоҳнинг) саломи бўлсин” [1; 89]) била суҳбат тутубдурлар. Мутафаккирнинг таъкидлашича Шихобуддин Сухравардийға Шайх Абдулқодир алар васфида дебдур: “Сен Ироқдаги машҳур кишиларнинг охиргисисан”. Кўп таснифлари бор. «Авориф»дек ва «Рашф ун-насойих» ва «Аълум ут-туқо»дек. «Авориф»ни Маккада тасниф қилибдурлар. Шу туфайди ўз вақтларида шайх уш-шуюх эрмишлар. Бағдодда тариқат арбоби йироқ –

яқиндан бу қавм масойили истифосини алардин қилур эрдилар: Навоий “Насойим ул-муҳаббат “ асарида ёзиб қолдиришича “Улардан баъзиси унга ёзди: Эй Хожам, агар амални тарк этсам, танбаллик қилган бўламан. Агар амал қилсам, менда манманлик пайдо бўлаяпти. Жавобида ёзди: Амал қил ва манманликка қарши Аллоҳдан паноҳ тила!”. Шоирнинг таъкидлашича «Иқболия» рисоласида мазкурдурки, Шайх Рукнуддин Алоуддавла қ. с. (“қуддиса сирруху - унинг сирри муқаддас қилинди” [1; 89].) дебдурларки, Шайх Саъдуддин Хуммуйийдин сўрубдурларки, Шайх Муҳйиддин Арабийни нечук топтинг? Дебдурки, “Соҳилсиз, шиддатли тўлқинланувчи дарё”. Ва дебдурки, Шайх Шиҳобуддин Сухравардийни нечук топтинг? Дебдурки, “Сухравардий пешонасидаги пайғамбар с. а. в. (“саллаллоҳу алайҳи васаллам-унга Аллоҳнинг салавати ва саломи бўлсин”[1; 89]) ға тобелик нури бу бошқа нарсадир”. Алишер Навоий ёзиб қолдиришича Валодати беш юз ўттуз тўққузда Ражаб ойида эрмиш, вафотлари олти юз ўттуз иккида эрмиш, валлоҳу таоло аълам” [1; 367, 368].

Юқорида Алишер Навоий асарлари келтирилган аллома борасидаги фикрларига асосланиб қуйидаги хулосаларга келдик.

1 Шиҳобуддин Сухравардий илмнинг амал билан бирга бўлиши; мудом илм ўрганиш, таълим олишда сабр ва талабли бўлиш; тафаккур этиш, ақлни тоблаш; илмга эришиш, узоқ ва мушкул бўлса ҳам уни эгаллаш; жонга қувват бўлувчи илму-дониш, кўнгилга хуш ёқувчи, малҳам бўлувчи панд-у насиҳат, ҳикмат бериш; маърифат йўлида жаҳд билан хизмат қилиш; кўнгилни симу зарга эмас маърифатга боғлаш; маърифат йўлидан камоли бориша, курби етгунча ва ҳоли бориша бориш; ўзликни таниш, маърифат йўлида сидку вафо билан қалб кўзини очиш; пирини ҳамиша йўлбошчи билиш; маърифатни ўз кадрича кўриш, ҳақиқат бобида ўз ўрнини англашни ўргатади.

Демак, улуғ Умар Сухравардий асарлари инсонпарварлик (антропологик) парадигмаси сифатида бутун дунё маърифатига хизмат қилади.

Аллома қарашлари шахсни тарбиялашда гносологик (билиш) таълимоти бўла олади.

Сухравардий ижодида маърифат ва маънавият уйғунлиги комил инсонни тарбиялашнинг юксак даражаси сифатида намоён бўлади.

Фойдаланган адабиётлар.

1. Алишер Навоий. Тўла асарлар тўплами 6-жилд. Т.: Ф.Ғулом, 2013-йил 89, 367, 368 - бет
2. Г.Н.Наврўзова. Баҳоуддин Нақшбанд. Бухоро, 2009-йил, 27-бет
3. Corbin, Henry, Alone with the Alone: Creative Imagination in the Sûfism of Ibn 'Arabi, Princeton University Press, New Jersey 1998, s.71
- 4.<http://ponjatija.ru/node/6316>